

Ηλία Μογλενίδη,
Θεολόγου, Επιστημονικού Συνεργάτου Ι.Ε.Θ.Π.

Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός.
Χρόνια 300 από την γέννησή του (1714-2014). Η
διέλευσή Του από την Θράκη.

A. Εισαγωγή

Επετείους εορτάζουμε πολλές τα τελευταία χρόνια. Δεν είναι οι περισσότερες, επέτειοι, που αναφέρονται σε γεγονότα σταθμικά και που κάθε χρόνο έχουν την τακτική τους μέρα για την πόλη και για το γένος, που ενδιαφέρουν τόσο πολύ. Είναι συναρπαστικότερες εκείνες, που στρέφουν με συγκινησιακή προσπάθεια, τη μνήμη προς τα πίσω, για να υμνήσουν μια προσωπικότητα που πρόσφερε πολλά στη χώρα μας και το λαό της. Η επέτειος, που τιμούμε το 2014¹, είναι η συμπλήρωση 300 Ετών², από την γέννηση του Αγίου Κοσμά του Αιτωλού³. Υπήρξε, ένας μεγάλος διδάσκαλος⁴. Ο Άγιος Κοσμάς⁵, αποτελεί, έναν από τους πρωτεργάτες της διαφώτισεως του λαού, που σπλαχνίστηκε τους αδελφούς του και άσκησε το ανεκτίμητο έργο της καθοδηγήσεως του λαού⁶.

Καλούμαστε, λοιπόν, να θυμηθούμε, να τιμήσουμε και να μιμηθούμε τον Άγιο Κοσμά⁷. Η συμπλήρωση, χρόνων τριακοσίων από τη μέρα της γεννήσεως του Ιερομάρτυρος Πατροκοσμά, μας παρέχει πλέον την αφορμή και την δυνατότητα να μελετήσουμε την πιο ρωμαλέα και

---

¹ Δίπτυχα της Εκκλησίας της Ελλάδος: Σεβ. Μητροπολίτου Αιτωλίας και Ακαρνανίας κ. Κοσμά: Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός. Ο Απόστολος του Ελληνικού Γένους. Εισαγωγικό κείμενο, σσ. 7-21.

² Ιεράς Μητροπόλεως Νεαπόλεως και Σταυρουπόλεως, Εγκόλπιο Ημερολόγιο 2014. «Αφιερωμένο στα 300 Χρόνια από τη γέννηση του Αγίου Κοσμά του Αιτωλού».

³ Περιοδικό «Εφημέριος», έτος 63, τεύχ. 3, Μάρτιος 2014, σσ. 3-32.

⁴ Χριστοδούλου Αρχ. Αθηνών και πάσης Ελλάδος, Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός ο φλογερός διδάσκαλος, έκδ. Χρυσοπηγή, Αθήνα 2011, σσ. 5-176.

⁵ Κων/νου Καβαρνού, Ο Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός, έκδ. «Ορθόδοξος Τύπος», αθήνα 2014, σσ. 1-112.

⁶ Αρχιμ. Λ.Μ.Γ., Ο Γέροντας του σκλαβωμένου Γένους, Ο Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός, έκδ. «Ορθόδοξος Κυψέλη», Θεσσαλονίκη 2009, σ. 1. Βλ. και Χρ. Κρικώνα, «Κληρικοί Νεομάρτυρες και μάρτυρες», Πρακτικά Θεολογικού Συνεδρίου με θέμα: εις τιμήν και μνήμην των Νεομαρτύρων (17-19 Νοεμβρίου 1986), έκδ. Ιεράς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 1988, σ. 272. Βλ. και Χρ. Κρικώνα, Η Ορθόδοξος Εκκλησία, πρωταγωνίστις της εθνεγερσίας του 1821, κληρικοί Νεομάρτυρες – Εθνομάρτυρες, έκδ. University Studio Press, Θεσσαλονίκη 1995, σ. 99. Βλ. και Κ. Σαρδελή, Το Συναξάρι του Γένους, έκδ. Αρμός, Αθήνα 2000, σ. 250. Βλ. και Π. Πάσχου, Κοσμάς ο Αιτωλός, έκδ. Ακρίτας, Θεσσαλονίκη 1985.

⁷ Επ. Αυγουστίνου Καντιώτη, Κοσμάς ο Αιτωλός, Έκδοσις ΙΑ' έκδ. «Σταυρός», Αθήνα 1998, σσ. 5-426. Βλ. και Γ. Συντηλά, Κοσμάς ο Αιτωλός, ο διαφωτιστής του Γένους, Διακόσια Χρόνια από το μαρτυρικό θάνατό του (1779-1979), Ανάτυπο, Περιοδικό «Θεσσαλική Εστία», Αθήνα 1979. Βλ. και Ο Εθναπόστολος διαφωτιστής Κοσμάς ο Αιτωλός, Εφημερίδα «Μακεδονία», 30/3/1980.

ευγενική μορφή του οθωμανοκρατούμενου Γένους αλλά και το πολυσχιδές έργο του⁸.

Έζησε, σε μια εποχή από τις πιο κρίσιμες για την ύπαρξη του Ελληνορθόδοξου λαού μας. Υπήρξε φλογερός, διορατικότητας, εμπνευσμένος και πρακτικός⁹. Ο πύρινος λόγος του ξεσήκωνε και έπειθε. Ήταν πραγματικά, ο « αρπός και ο Ιεροκήρυκας της Ρωμισσύνης», όπως τον ονόμασαν και όχι άδικα, γιατί αυτός με χίλιους, μύριους κινδύνους, μπόρεσε να συνεγείρει τις συνειδήσεις των Ρωμιών και να τις στρέψει πίσω στις ρίζες της ελληνορθόδοξης παράδοσης¹⁰. Έργο του, η «*Διαφώτιση και ο επανευαγγελισμός*» των χριστιανών¹¹, διότι, «*το αποπνικτικό σκοτάδι της τουρκικής κυριαρχίας, κρατούσε το Γένος στην φρικαλεότητα, μιας ατέλειωτης νύκτας*»¹². Δίκαια, η Εκκλησία, για να τιμήσει τον αγώνα και την προσφορά του, τον ονόμασε «*Ισαπόστολο*»¹³.

Β. Η τοποθέτηση του Πατροκοσμά στο ιστορικό πλαίσιο της εποχής του(18ος αιώνας)

Το μεγαλειώδες έργο του Χριστολάτρη αγίου θα εκτιμηθεί, αν προηγουμένως γνωρίσουμε τα ιστορικά πλαίσια μέσα στα οποία έδρασε. «*Όταν εγεννήθη ο Άγιος Κοσμάς, η κατάσταση είχε λάβει ακόμη μεγαλύτερες διαστάσεις. Ποικίλοι καταπιέσεις επεβαλλοντο επι των Χριστιανών: κεφαλικός φόρος, αρπαγαί, λεηλασίες, αιχμαλωσίες, ερημώσεις και βίαιοι εξισλαμισμοί. Ό, τι άφηναν οι Τούρκοι το συνεπλήρωνον άτακτοι ληστρικά συμμορίαί, με αποτέλεσμα να μην δύναται κανείς να συναντήσει εις την ύπαιθρον ούτε ιερείς, ούτε Εκκλησίας εν λειτουργία, ούτε Σχολεία, ούτε διδασκάλους, ούτε ανθρώπους με χαράν*

⁸ Μον. Μαξίμου Ιβηρίτου, Ο Άγιος Κοσμάς, προσφορά του Αγίου Όρους εις το Έθνος, Περιοδικό Φωτεινή Γραμμή, Πανηγυρική Έκδοση, τεύχ. 29, Οκτώβριος-Νοέμβριος 2007, σ. 110.

⁹ Στ. Παπαθεμελή, *Η κοινωνική διάσταση των διδαχών του Κοσμά Αιτωλού, Το άλας της γης, η περί Ορθοδοξίας και Πολιτικής*, έκδ. «Παρουσία», Θεσσαλονίκη 1999, σ. 40.

¹⁰ Νικοδήμου Αγιορείτου, Νέον Μαρτυρολόγιον, έκδ. έκδ. «Αστήρ», Αθήναι 1961, σ. 203.

¹¹ «*Τον χαρακτηρίζουν σαν διαφωτιστή του Γένους*». Φάνη Μιχαλοπούλου, *Κοσμάς ο Αιτωλός*, Αθήνα 1940. Απ. Βακαλόπουλου, *Ιστορία της Μακεδονίας, (1354 – 1833)*, Θεσσαλονίκη 1969, σ. 348. Βλ. και Άρτ. Ξανθοπούλου – Κυριάκου, *Ο Κοσμάς ο Αιτωλός και οι Βενετοί (1777 – 1779), τα τελευταία χρόνια της δράσης του και το πρόβλημα των διδαχών*, έκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1984, σ. 8.

¹² Π. Γ. Μεταλληνού (πρωτ.), *Παράδοση και Αλλοτρίωση. Τομές στην πνευματική πορεία του Νεωτέρου Ελληνισμού κατά την μεταβυζαντινή περίοδο*, έκδ. «Δόμος», Αθήνα 1998, σ. 86. Βλ. και Β. Κυλέκογλου, *Η γυναίκα και ο άνδρας στις διδαχές του Αγίου Κοσμά του Αιτωλού*, έκδ. Παρησία, Αθήνα 2010, σ. 17.

¹³ *Οι Άγιοι μας*, έκδ. Ιεράς Μονής Παναγίας Τατάρνης Ευρυτανίας, Αθήνα, σ. 124. Βλ. και Σ. Πασχαλίδη, *Υμνοαγιολογικά στον Άγιο Κοσμά τον Αιτωλό*, ΕΕΘΣ Α.Π.Θ., ανάτυπο, τόμ. 7, Θεσσαλονίκη 2001, σ. 157. Βλ. και Ορθόδοξος Συναξαριστής και Εκκλησία Παναγίας Αγίας Νάπας: Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός http://churchofagianapa.blogspot.com/2012/08/blog-post_24.html#ixzz254LjhcPA.

εις το πρόσωπον, αυτά δε τα ανήπια απέθνησκον ως και πρότερον αβάπτιστα και οι νεκροί εθάπτοντο άνευ νεκρωσίμου ακολουθίας. Είχεν επί πλέον να αντιμετωπίσει την ύπουλον και αδίστακτον πολιτικήν των απλήστων Ενετών, την δολιότητα και κακοντρέχειαν των αθολικώνπου απέβλεπον εις την πλήρη εξουθένωσιν και τελικήν υποταγήν της Ανατολικής Ορθοδόξου Εκκλησίας εις τον πάπαν της Ρώμης, τας εδαφικάς βλέψεις των ισχυρών ηγεμόνων της Ευρώπης προς τα ελληνικά εδάφη της τουρκικής αυτοκρατορίας. Τέλος, την μεθοδικότεραν αφαίμαξιν και εξάντλησιν του ελληνικού στοιχείου»¹⁴.

Γ. Η παιδαγωγική μέθοδος του Αγίου Κοσμά του Αιτωλού

Στην εποχή του Αγίου Κοσμά δεν υπήρχε συστηματική παιδεία. Η ελληνική γλώσσα σε πολλές οθωμανοκρατούμενες περιοχές κινδύνεψε να πάψει να ακούγεται. Τα γράμματα και η παιδεία έπεσαν σε αφάνταστη παρακμή. Συχνά έλεγε: «Δεν βλέπετε ότι αγρίεψε το Γένος μας από την αμάθεια και εγίναμεν ωσάν τα θηρία;». Ο Κοσμάς, ως πηγή της παιδείας, βρίσκεται στην πρώτη γραμμή και κάνει την επανάστασή του. Με σκοπό την σωστή καθοδήγηση των ανθρώπων, μέσω της σωστής μόρφωσης και της κοινωνικοποίησης τους, στην δύσκολη κοινωνία που διέμεναν, έχτισε σχολεία¹⁵.

Το σχολείο, μετά την οικογένεια, συμβάλλει συστηματικά στην αγωγή και μόρφωση, αλλά και στην ένταξη των ανθρώπων στην κοινωνία. Το όραμα του Πατροκοσμά ήταν ξεκάθαρο. Η ανάπτυξη και ολοκλήρωση προσωπικοτήτων δια μέσου της διδασκαλίας, ώστε να μπορούν να αντισταθούν στον Οθωμανό δυνάστη. Ο τρόπος που επέλεξε να κάνει πράξη τον οραματισμό του, ήταν οι διάφορες διδαχές του¹⁶.

Η διδασκαλία του ευωδίαζε από Αγία Γραφή και πατερικές μαρτυρίες. Η παιδεία του Χριστοκεντρική¹⁷ και αυτό ήταν το παιδευτικό του αίτημα. Σκοπός του, ήταν να γνωρίσουν τον Θεό της αγάπης και μέσω αυτής να φτάσουν στην αδελφοποίηση. Ο Θεός, είναι Αγάπη και πάνω σε αυτό θα στηρίζονταν οι διαπροσωπικές σχέσεις των ανθρώπων. Αυτό από

¹⁴ Μον. Μαζίμου Ιβηρίτου, *όπ.π.*, σσ. 112-113.

¹⁵ Ν. Ζαχαρόπουλου, *Η παιδεία στην Τουρκοκρατία*, έκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1983, σ. 95.

¹⁶ Σπ. Κοντογιάννη, *Οι Διδαχές του Αγίου Κοσμά του Αιτωλού ως απάντηση στην κρίση των ανθρωπίνων σχέσεων*, Χριστόδουλος, Αφιερωματικός Τόμος, Αθήνα 2012. Βλ. και Μ. Τρίτου, *Οι κοινωνικές αντιλήψεις του Αγίου Κοσμά του Αιτωλού*, Περιοδικό Ιεράς Μητροπόλεως Ελευθερουπόλεως «Άμβων Παγγαίου», έτος 8, τεύχ. 39, Ιούλιος-Σεπτέμβριος 2013, σ. 10.

¹⁷ Πρωτ. Κων/νου Παπαθανασίου, «Ο Χριστός μας» στις διδαχές του Πατροκοσμά, Περιοδικό «Εφημέριος», έτος 63, τεύχ. 3, Μάρτιος 2014, σσ. 26-28.

μόνο του φάνταζε σαν μια πνευματική πανδαισία. Άλλωστε, το τρίπτυχο των διδασκαλιών του ήταν: *κοινωνική αλληλεγγύη, ελληνοχριστιανική παιδεία και θρησκευτική ευλάβεια*¹⁸. Το ευαγγέλιο, θα γινόταν το κέντρο της συνάξεως, με σκοπό, να αναγεννήσει το Νεοελληνικό κόσμο εν Χριστώ.

Δ. Το Ξεκίνημα

Κατά την περίοδο του 18^{ου} αιώνας, σταθμό στην πνευματική άνοδο του Ελληνισμού της Μακεδονίας, αποτέλεσε, η ίδρυση της Αθωνιάδος Σχολής¹⁹. Ειδικότερα, η παρουσία του Σχολάρχη της, Ευγενίου Βούλγαρη. Μετά την Αθωνιάδα, «ο καλός ώνστας αναχωρήσας εκείθεν, επήγγεν εις την ιεράν Μονήν του Φιλοθέου²⁰. αι εκεί, πρώτον μεν εκουρεύθη μοναχός, και εις τους πόνους της μοναχικής ζωής εχώρησε προθυμώτατα. Μετά δε τούτο, της Μονής εχούσης χρεία εφημερίου, προτροπή σφοδρότερα και δεήσει των Πατέρων, χειροτονείται Διάκονος και Ιερομόναχος»²¹, μας πληροφορεί ο βιογράφος του, και παίρνει το όνομα Κοσμάς, με το οποίο τον γνώρισε όλος ο ελληνοχριστιανικός κόσμος²². Στη Μονή έζησε δεκαεπτά χρόνια²³ και «κατά πάντα ηγωνίζετο και τον εαυτό του εγύμναζε προς τελείαν άσκησιν»²⁴.

¹⁸ Τάσου Δαρβέρη, *Κοσμάς ο Αιτωλός*, έκδ. «Στερέωμα», Θεσσαλονίκη, σ. 24.

¹⁹ Π. Χρήστου, *Το Άγιον Όρος*, Θεσσαλονίκη 1987, σσ. 241-244. Βλ. και Κων/νου Νιχωρίτη, *Ο Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός και η Αθωνιάδα Σχολή*, έκδ. Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης Φλώρινας, Φλώρινα 2010, σ. 114. Βλ. και Στ. Σωτηρίου, *Πατροκοσμάς, ποτέ την Κυριακή*, έκδ. Ψηφίδα, Θεσσαλονίκη 2008, σ. 24. Βλ. και Π. Χριστοπούλου, «*Το Μοναστήρι Κοσμά του Αιτωλού*», *Πρακτικά Θεολογικού Συνεδρίου με θέμα: Σύναξις, Ευγένιος ο Αιτωλός και η εποχή του*, (Καρπενήσιον 12-14 Οκτωβρίου 1984), έκδ. Ιεράς Μητροπόλεως Καρπενησίου, Αθήναι 1986, σ. 555.

²⁰ Γ. Ευθυμίου, «Ο Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός κατά τον Ρωσοτουρκικόν πόλεμον», *Πρακτικά Θεολογικού Συνεδρίου με θέμα: Σύναξις, Ευγένιος ο Αιτωλός και η εποχή του*, (Καρπενήσιον 12-14 Οκτωβρίου 1984), έκδ. Ιεράς Μητροπόλεως Καρπενησίου, Αθήναι 1986, σ. 547. Βλ. και Μ. Γκιόλια, *Ο Κοσμάς Αιτωλός και η εποχή του*, έκδ. Τύμψηστος, Αθήνα 1972, σ. 122. Βλ. και Μαρίας Μαμασούλα, *Πατροκοσμάς, Ιερουργός του λόγου & της πράξης*, 2^η έκδοση, έκδ. Ορθόδοξου φιλανθρωπικής Ιεραποστολικής & Πολιτιστικής Ενώσεως η «Αγία Φιλοθέη», Αγρίνιο 2008, σ. 17.

²¹ Νικοδήμου Αγιορείτου, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων*, έκδ. «Ορθόδοξος Κυψέλη», έκδ. Γ', Θεσσαλονίκη 1996, σ. 740. Βλ. και Σαπφείρου Χριστοδουλίδη, *Βίος και ακολουθία Κοσμά Αιτωλού*, επανέκδοση Πανεκδοτικής, Αγρίνιο 1996, σ. 13. Βλ. και Μαρίας Μαμασούλα, *Παιδεία και Γλώσσα στον Άγιο Κοσμά τον Αιτωλό*, (διδασκαρική διατριβή), έκδ. Ιερά Μονή Κουτλουμουσίου, Άγιον Όρος, 2004, σ. 441. Βλ. και Οι Άγιοι μας, έκδ. Β', *όπ.π.*, σ. 128. Βλ. και Χρ. Κρικώνη, Η Ορθόδοξος Εκκλησία, *όπ.π.*, σ. 100. Βλ. και Μητροπολίτου Δρυϊνουπόλεως, Πωγωνιανής και Κονίτσης Ανδρέου, *όπ.π.*, σ. 20.

²² Μαρίας Μαμασούλα, *Παιδεία και Γλώσσα*, *όπ.π.*, σσ. 441-442.

²³ Ελληνορθόδοξη Πορεία, *Ανθολόγιο Κειμένων*, Ιερά Κοινότης Αγίου Όρους, το Άγιον Όρος και η παιδεία του γένους μας, *όπ.π.*, σ. 285.

²⁴ Νικοδήμου Αγιορείτου, *Νέον Μαρτυρολόγιον*, Αθήναι 1961 σ. 201.

Ε. Η Μεγάλη Του Απόφαση

Το Άγιον Όρος²⁵ ανέδειξε, φλογερούς Εθναποστόλους, όπως ο άγιος Κοσμάς, και πολλοί άλλοι, οι οποίοι έφεραν τον λόγο του Θεού και την ελπίδα της αναστάσεως του γένους²⁶. Να πως ο ίδιος περιγράφει την απόφασή του, ν' αφήσει την εράσμια αθωνική ησυχία και τη φιλόθεη αδελφότητα της μονής του και να εξέλθει στον κόσμο προς συνδρομή των καταπονουμένων αδελφών του: «Σιμά εις τα άλλα ηύρηκα και τούτον τον λόγον, όπου λέγει ο Χριστός μας, πως δεν πρέπει κανείς χριστιανός, άνδρας ή γυναίκα, να φροντίζη δια λόγον του μόνον πώς να σωθή, αλλά να φροντίζη και για τους αδελφούς του²⁷. αι όποιος φροντίζει μόνον δια του λόγου του και δεν φροντίζει και δια τους αδελφούς του, εκείνος θα κολασθή²⁸. Ακούοντας και εγώ, αδελφοί μου, ετούτον τον γλυκύτατον λόγον, όπου λέγει ο Χριστός μας, να φροντίζομεν και δια τους αδελφούς μας, με έτρωγε εκείνος ο λόγος μέσα εις την καρδιάν μου, τόσοις χρόνους, ωσάν το σκουλήκι, οπού τρώγει το ξύλον²⁹. Τι να κάμω και εγώ; Στοχαζόμενος και την αμάθεια μου³⁰, εσυμβουλευθήκα τους πνευματικούς μου πατέρας Αρχιερείς, Πατριάρχας, τους εφάνέρωσα τον λογισμό μου, ανίσως και είναι θεάρεστον τέτοιον έργον νάν το μεταχειριστώ. αι όλοι με επαρεκίνησαν να το κάμω, και με είπαν, πως τέτοιον έργον καλόν και άγιον είναι³¹. Μάλιστα, παρακινούμενος περισσότερον από τον παναγιώτατον κυρ-Σωφρόνιον Πατριάρχην –να έχωμεν την ευχή του - και λαμβάνοντας τας αγίας του

²⁵ «Επήγα και εις το Άγιον Όρος και έκλαιγα διά τες αμαρτίες μου δεκαεπτά χρόνους». Μον. Μωϋσέως Αγιορείτου, *Διδάγματα από τη ζωή και το έργο του αγίου Κοσμά του Αιτωλού*, έλδ. Πρότυπες Θεσσαλικές Εκδόσεις, Τρίκαλα, Αθήνα 2006, σ. 14.

²⁶ Αθ. Αγγελουπούλου, *Εκκλησιαστική Ιστορία, η μοναχική πολιτεία του Αγίου Όρους-ιστορία, τυπικά, ζωή*, έκδ. Αφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1987, σ. 210. Βλ. και Μον. Μωϋσέως Αγιορείτου, *Οι Άγιοι του Αγίου Όρους*, έκδ. Μυγδονία, Θεσσαλονίκη 2008, σ. 73.

²⁷ Κ. Τριανταφύλλου, *Ο Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός*, έκδ. Μικρά Ζύμη, Θερμόν Αιτωλίας 2007, σ. 24. Βλ. και Αρχιμ. Χρυσ. Μαϊδώνη, *όπ.π.*, σ. 19. Βλ. και Στ. Σάκκου, *όπ.π.*, σ. 37. Βλ. και Μαρίας Μαρμασούλα, Παιδεία και Γλώσσα, *όπ.π.*, σ. 442. Βλ. και Μητρ. Αιτωλίας και Ακαρνανίας Κοσμά, *όπ.π.*, σ. 172. Βλ. και Κοσμάς ο Αιτωλός, *οι Προφητείες*, έκδ. Εκδοτική Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 1997, σ. 9. Βλ. και Ο Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός, Βίος και Προφητείες, έκδ. Μικρά Ζύμη, *όπ.π.*, σ. 20. Βλ. και Αρχιμ. Δανιήλ Αεράκη, «Ο Κοσμάς ο Αιτωλός ως Ιεραπόστολος», *Περιοδικό Ιεράς Μητροπόλεως Φλωρίνης, Πρεσπών και Εορδαίας «Σαλπιγ' Ορθοδοξίας»*, Φλώρινα 1975, σ. 275.

²⁸ Αρχιμ. Χαρ. Βασιλοπούλου, *όπ.π.*, σ. 37. Βλ. και Ι. Μενούνου, *Κοσμά του Αιτωλού Διδαχές και Βιογραφία*, έκδ. Ακρίτας, σ. 236.

²⁹ Ν. Τωμαδάκη, *όπ.π.*, σ. 520.

³⁰ Αρχιμ. Χρυσ. Μαϊδώνη, *όπ.π.*, σ. 18. Βλ. και Αρχιμ. Δανιήλ Αεράκη, *όπ.π.*, σ. 275.

³¹ Αρχιμ. Σωφρ. Παπακυριακού, *όπ.π.*, σ.183. Βλ. και Κ. Σαρδελή, *όπ.π.*, σ. 240. Βλ. και Φ. Μιχαλοπούλου, Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός, 230 χρόνια από την κοίμησή του (1779-2009), Ιερά Μητρόπολις Αιτωλίας και Ακαρνανίας, *Περιοδικό «Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός»* έκδ. Δημοουργική Πρόταση, 2010, σ. 89.

ευχάς, άφησα την εδικήν μου προκοπήν, το εδικόν μου καλόν, και εβγήκα να περιπατώ από τόπον εις τόπον και να διδάσκω τους αδελφούς μου»³².

Από εκείνη τη στιγμή δεν μπορούσε να βρει ησυχία, διότι τον βασάνιζαν ο πόνος και τα βάσανα των ορθοδόξων Ρωμιών, οι οποίοι στέναζαν κάτω από την οθωμανική τυραννία. Ο εφιάλτης του εξισλαμισμού των αδελφών του τάραζε τον ύπνο του. Κρισιμότερη η ώρα! Το Γένος κινδύνευε! Έλεγε συχνά: «Οθεν άφησα την ιδικήν μου προκοπήν και εβγήκα να περιπατώ από τόπον εις τόπον, να διδάσκω τους αδελφούς μου»³³. Εγκαταλείπει την Ιερά Μονή Φιλοθέου, όπου ήταν η Μονή της μετανοίας του, και δίδεται με όλες του τις δυνάμεις στη διακονία του «εν αιχμαλωσία» ευρισκομένου Γένους»³⁴. Και ιδού, «Εξήλθεν, ο σπείρων του σπείραι τον σπόρον αυτού» (Διδαχή Δ')³⁵. Με μόνη συνοδεία το ράσο, το ραβδί του και ένα καλογερικό τορβά, όργωσε στην κυριολεξία την Ελλάδα.

ΣΤ. Οι Περιοδείες

Αν κάποτε, ο απόστολος των Εθνών Παύλος, «προσκαλείτο δι' οράματος της νυκτός, ανδρός Μακεδόνας», ο οποίος τον προέτρεπε: «διαβάς εις Μακεδονίαν, βοήθησον ημιν» έπαιρνε έτσι, την εις τα έθνη πορεία της κλήσεώς του, τώρα ο Άγιος των σκλάβων, μέσα στο κελί του, λαμβάνει και αυτός την πρόσκληση: «διαβάς εις Θράκην, βοήθησον ημιν».

Ο Πατροκοσμάς, πραγματοποίησε σύμφωνα με την «παραδοσιακή» άποψη (η οποία ανατρέπεται από τις νεότερες έρευνες) έκανε τέσσερις ή τρεις κατ' άλλους, μεγάλες περιοδείες σε όλη την Ελλάδα³⁶. Για δεκαοχτώ ολόκληρα έτη, από το 1761 μέχρι το 1779 διακόνησε τον λόγο του Θεού. Οι πορείες του δεν μπορούν να οριστούν με ακρίβεια. Μέσα από Πηγές, διάφορες «Ενθυμήσεις» και «Σημειώματα», σε εκκλησιαστικά και λειτουργικά βιβλία, «τοπικές και προφορικές παραδόσεις». Επίσης, τοπωνύμια, τόποι όπου δίδαξε και έκτισε σχολεία. Προσκυνητάρια που

³² Μον. Μωϋσέως Αγιορείτου, *Διδάγματα από τη ζωή και το έργο του Αγίου Κοσμά του Αιτωλού*, έκδ. Πρότυπες Θεσσαλικές Εκδόσεις, Τρίκαλα, Αθήνα 2006, σσ. 15-16. Βλ και Γ. Βρέλλη, *Κοσμάς ο Αιτωλός*, Γιάννινα 1980, σ. 10. Βλ. και Μαρίας Μαμασούλα, *Πατροκοσμάς, όπ.π.*, σσ. 24-25. Βλ. και Στ. Σάκκου, *όπ.π.*, σσ. 39-40. Βλ. και Π. Πάσχου, *όπ.π.*, σσ. 533-534. Βλ. και Μητρ. Αιτωλίας και Ακαρνανίας Κοσμά, *όπ.π.*, σ. 173. Βλ. και Χρ. Κρικώνη, *Η Ορθόδοξος Εκκλησία, όπ.π.*, σ. 102.

³³ Αρχμ. Χαραλάμπους Βασιλοπούλου, *όπ.π.*, σ. 37.

³⁴ Μ. Τρίτου, *Ο Ιερομόναχος και Ισαπόστολος Κοσμάς ο Αιτωλός στην υμνογραφία της Εκκλησίας*, ΔυτικοΜακεδονικόν Ημερολόγιον, Έτος Ζ' - Τόμ. 7, Κοζάνη 2012, σ. 75.

³⁵ *Λογκ.* 8, 5. Βλ. και Ι. Μενούνου, *Κοσμά του Αιτωλού Διδαχές και Βιογραφία*, έκδ. Ακρίτας, Αθήνα 2004, σ. 163.

³⁶ Αν. Καραγκιώζη, *Ο Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός στη Μακεδονία*, Κέντρο Ελληνικής Παιδείας, Λάρισα 2006, σ. 164.

έφτιαξε και σταυρούς που τοποθέτησε για τα κηρύγματά του, έγγραφα, εκθέσεις και επιστολές του, πληροφορούμαστε για τις περιοδείες του.

Συναντήθηκε, λοιπόν, με τον Πατριάρχη, ο οποίος γοητεύτηκε από την προσωπικότητα του Αγίου. Του έδωσε την άδεια να κηρύξει. Παράλληλα, με συνοδική απόφαση, διορίστηκε, ο Άγιος, «γενικός αποστολικός ιεροκήρυξ της Ανατολικής Εκκλησίας»³⁷. Επέλεξε, τον αποστολικό τρόπο δράσης, υπακούοντας σε εντολές και ευρύτερο σχέδιο του Οικουμενικού Πατριαρχείου³⁸. Η έναρξη ιεραποστολικής δράσης, σχεδόν ταυτόχρονα με τον Κοσμά και από τον λόγιο ιεροκήρυκα του πατριαρχείου Δωρόθεο Βουλησμά³⁹, ο οποίος «πολύ πιθανόν μιμούμενος τον Άγιο, αγωνίστηκε με ανυπέβλητο ζήλο, χριστιανική αγάπη για την επίτευξη του ίδιου σκοπού»⁴⁰, ενισχύει αυτή την εκδοχή.

Η Πρώτη του Περιοδεία, ξεκινά με τα πρώτα κηρύγματά του, να πραγματοποιούνται στα προάστια της Βασιλεύουσας. Συγκεκριμένα, στις Εκκλησίες και τα χωριά της Κωνσταντινούπολης⁴¹. Έπειτα, πέρασε στην Θράκη⁴². Κατόπιν, επισκέφτηκε την Αδριανούπολη.

Στη συνέχεια, βρήκε κάποιο ελληνόφωνο χωριό στη περιοχή της Βιζύης⁴³ (τοποθεσία των 40 Εκκλησιών στην περιοχή της Μαύρης Θάλασσας, όπου παλαιότερα υπήρχε η Ιερά Μητρόπολις ιζύης και Μηδείας), όπου κατόπιν συνεννοήσεως με τον Ηγούμενο κείμενης Ιεράς Μονής, εκπαιδεύει ιερείς και δασκάλους για τα πρώτα γράμματα σε 10 χωριά⁴⁴. Φτάνοντας, όπως προείπαμε, στην Αδριανούπολη, έμεινε στο Φιλοθεϊτικό Μετόχι. Επειδή, υπήρχε μεγάλος αριθμός Εβραϊκών Συναγωγών, οι οποίες είχαν ισχυρή παρουσία στα τεκταινόμενα της πόλης, ο αφυπνιστικός του λόγος δεν μπόρεσε να βρει πρόσφορο έδαφος, ώστε να κηρύξει τον λόγο του Θεού. Στη συνέχεια, πορεύεται προς

³⁷ Στ. Η. Ουτσίου, *Οι περιοδείες του Αγίου Κοσμά του Αιτωλού*, έκδ. «Αδελφών Κυριακίδη», Θεσσαλονίκη 2009, σ. 47.

³⁸ Κ. Σαρδελή, *όπ.π.*, σ. 239.

³⁹ Ν. Ζαχαρόπουλου, *Δωρόθεος Βουλησμάς επι τη βάσει των ανέκδοτων αυτού επιστολών*, (διατριβή επί διδακτορία), Θεσσαλονίκη 1969, σ. 12.

⁴⁰ Ν. Ζαχαρόπουλου, *όπ.π.*, σ. 43.

⁴¹ Νικοδήμου Αγιορείτου, Νέον Μαρτυρολόγιον, *όπ.π.*, Β' έκδοση, σ. 202. Βλ. και Στ. Η. Ουτσίου, *όπ.π.*, σ. 48. Βλ. και Απ. Βακαλόπουλου, *όπ.π.*, σ. 344. Βλ. και Κ. Τριανταφύλλου, *Ο Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός 1714-1779*, Έκδοσις ΣΤ', έκδ. Μικρά Ζύμη, Θέρμον Αιτωλίας 2006, σ. 29.

⁴² Μ. Γκιόλια, *όπ.π.*, σ. 122. Βλ. και Π. Γ. Χρ. Ευθυμίου (πρωτ.), Ο Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός και η συμβολή του στην Παιδεία του Γένους, Περιοδικό «Εφημέριος», έτος 63, τεύχ. 3, Μάρτιος 2014, σ. 5. Μαρίας Μамασούλα, *Οι Δρόμοι του Πατροκοσμά στην Σκλαβωμένη Ρωμοσύνη. Από το Μέγα Δένδρο ως το Κολικόντασι*, έκδ. Σταμούλη, Αγρίνιο 2007, σ. 14. Βλ. και Κ. Τριανταφύλλου, *Ο Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός 1714-1779*, *όπ.π.*,

⁴³ Κ. Σαρδελή, *Ο Άγιος των Σκλάβων Κοσμάς ο Αιτωλός*, έκδ. «Εστίας», Αθήνα 1974, σ. 93.

⁴⁴ Κ. Σαρδελή, *Ο Άγιος των Σκλάβων Κοσμάς ο Αιτωλός*, *όπ.π.*, σσ. 93-96.

Ανατολική Ρωμυλία και Θράκη⁴⁵. Πέρασε από όλα σχεδόν τα χωριά και από όλες τις πόλεις της Θράκης.

Συνεχίζοντας την πορεία του περνά μέσα από τα χωριά Καστανές (Τσιρέ κιοϊ), Ρύζια (Νταουτζιάρα), Αμμόβουνο (Σαμόν κιοϊ), Μικρή Δοξιπάρα (Τουρκουντουγάντζια), Χελιδόνα (Χαλβατζί κιοϊ) όπου παίρνοντας την άδεια από τον Μπέη Χελιδόνας, μίλησε στους Χριστιανούς κατοίκους Δοξιπάρας και Δόξας (Μεγάλης Τράνας). Στην Χελιδόνα υπήρχε Τέμενος. Οι περισσότεροι κάτοικοι ήταν Μουσουλμάνοι, στο θρήσκευμα. Ο άγιος, για να μην προκαλέσει τους Μουσουλμάνους, αφού έλαβε την άδεια από τον τοπικό Χότζα. Έπειτα, πραγματοποίησε το κήρυγμά του στον χώρο, όπου βρίσκεται το σημερινό Παρεκκλήσιο. Έστησε και ένα σταυρό πριν αρχίσει το κήρυγμά του, ο οποίος φυλάσσεται μέχρι και σήμερα.

Στο σημείο αυτό, θα πρέπει να σημειώσουμε ότι ανάμεσα στην Χελιδόνα και τη Δοξιπάρα έχει κτισθεί πέτρινο παρεκκλήσιο, σε ανάμνηση της διέλευσης του αγίου Κοσμά από την περιοχή. Στη θέση του σταυρού είχε κτισθεί ένα προσκνητάρι και στη συνέχεια, η αγάπη και η ευλάβεια των κατοίκων της περιοχής, ανήγειρε ένα πέτρινο Παρεκκλήσιο, προς τιμή του Αγίου Κοσμά του Αιτωλού, μεταξύ 1990-2000. Στη συνέχεια, πέρασε στη Λίτιτσα της Βορείου Θράκης, σημερινής Βουλγαρίας (Ορτά κιοϊ), και συγκεκριμένα στην Ιερά Μονή Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης. Τέλος, διέσχισε την κοιλάδα της Φιλιππούπολης με προορισμό, τα τουρκόφωνα χωριά της Δράμας.

Στην Δεύτερη Περιοδεία, αφού έλαβε την ευλογία και την ανανέωση της άδειας, «άρχισε να κηρύττει πάλιν τον λόγον του Ευαγγελίου με περισσοτέραν θερμότητα και ζήλον»⁴⁶. Περιόδευσε στην Θράκη⁴⁷. Τα πρώτα του λόγια ανέπαυσαν τις ανήσυχες ψυχές των ραγιαδών της Θράκης⁴⁸. Ο Άγιος Κοσμάς, ξεκίνησε από τα προάστια της Κωνσταντινούπολης και συγκεκριμένα από τη Συλιβρία⁴⁹. Διέσχισε, την Μητρόπολη Ηρακλείας και στη συνέχεια, πέρασε στον ποταμό Έβρο από

⁴⁵ Κ. Σαρδελή, «Ο Πατροκοσμάς ο Αιτωλός και η Μακεδονία». ΣΕ τεύχ. 17, (1970), σσ. 5-6.

⁴⁶ Νικοδήμου Αγιορείτου, *Συναξαριστής Νεομαρτύρων*, ό.π., σ. 731. Βλ. και Σαμφείρου Χριστοδουλίδη, *Βίος και ακολουθία Κοσμά Αιτωλού*, επανέκδοση Πανεκδοτικής, Αργίτιο 196, σ. 14. Βλ. και Μαρίας Μαμασούλα, *Παιδεία και Γλώσσα στον Άγιο Κοσμά τον Αιτωλό*, (διδασκαρική διατριβή), έκδ. Ιερά Μονή Κουτλουμουσίου, Αγιον Όρος, 2004, σ. 443,

⁴⁷ Μαρίας Μαμασούλα, *Οι Δρόμοι του Πατροκοσμά στην Σκλαβωμένη Ρωμοσύνη. Από το Μέγα Δένδρο ως το Κολικόντασι*, ό.π., σ. 14. Βλ. και Μ. Γκιόλια, ό.π., σ. 122. Βλ. και Κ. Τριανταφύλλου, *Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός 1714-1779*, Έκδοσις Η', έκδ. Μικρά Ζύμη, Θέρμον Αιτωλίας 2003, σ. 32.

⁴⁸ Στ. Σωτηρίου, «Πατροκοσμάς, ποτέ την Κυριακή», έκδ. Ψηφίδα, Θεσσαλονίκη 2008, σ. 46.

⁴⁹ Ο άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός ο πατροΚοσμάς της Ρωμοσύνης, έκδ. Μικρά Ζύμη, Θερμόν Αιτωλίας 2008, σ. 57.

την γέφυρα των Πετράδων Διδυμοτείχου. Δια της ευθείας οδού, (ο παλαιός δρόμος Χελιδόνας-Παλιουρίου), αναπαύτηκε, για λίγο διάστημα, στην Ιερά Μονή Γενεθλίου της Θεοτόκου Δαδιάς⁵⁰. Μέσω της Γκίμπρενας (*συνό της Δαδιάς*), πέρασε στη Κομοτηνή⁵¹, όπου και δίδαξε. Έπειτα, συνέχισε στα Ελληνόφωνα χωριά Ξάνθης και Καβάλας⁵².

Οι κάτοικοι των πόλεων και των χωριών και όχι μόνο, από την Ήπειρο ως την Θράκη, ζουν ακόμη και σήμερα την θρυλική ισχυρή παράδοση του Κοσμά⁵³. Ένα ακόμη στοιχείο ευλάβειας προς τον Άγιο, από την Στρατιωτική Ηγεσία, είναι και το Παρεκκλήσιο της 16^{ης} Μηχανοκίνητης Μεραρχίας Διδυμοτείχου, το οποίο τιμάται στον Άγιο Κοσμά τον Αιτωλό. Αυτό επιβεβαιώνει τους συμβολικούς λόγους για τους οποίους κτίσθηκε. Να θυμίζει το εθνικοθρησκευτικό φρόνημα, το οποίο θα πρέπει να διακατέχει το στράτευμα, που υπηρετεί σε μια ευαίσθητη περιοχή, όπως είναι η Θράκη.

Z. Επίλογος

Γράφηκε κάπου πως: *«υπάρχουν πρόσωπα, που όταν πρόκειται να τα ιστορήσεις, πρέπει να είσαι πάντα γονατιστός»*. Το πρόσωπο αυτό, είναι ο *«Γέροντας του σκλαβωμένου Γένους»*⁵⁴, ο άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός. Σκιαγραφώντας την προσωπικότητα του Αγίου Κοσμά του Αιτωλού, θα λέγαμε ότι ήταν φαινόμενο σπάνιο, ίσως μοναδικό, στην ιστορία του Νέου Ελληνισμού⁵⁵. Θυσίασε τα πάντα, ακόμα και τη ζωή του, για τη διαφύλαξη της Ορθοδοξίας και την ελευθερία της πατρίδος. Αγωνίσθηκε για να διασώσει την ελληνική γλώσσα, να προσφέρει αληθινή παιδεία στο Γένος μας⁵⁶.

Η τιμή του Αγίου Κοσμά στη Θράκη είναι πολύ έντονη. Αυτό, χαρίζει την αφορμή να μετατρέπουν την γιορτή σε ένα χαρούμενο πνευματικό πανηγύρι χαράς και ελπίδας. Με αφορμή τις διάφορες πανηγύρεις, οι Χριστιανοί επεδίωκαν να συναντώνται. Τιμούσαν, τον άγιο, με ιδιαίτερη λαμπρότητα και μεγαλοπρέπεια. Μαζεύονταν από όλα

⁵⁰ *Οπ.π.*, σ. 58.

⁵¹ Μαρίας Μαρμασούλα, *Οι Δρόμοι του Πατροκοσμά στην Σκλαβωμένη Ρωμοσύνη. Από το Μέγα Δένδρο ως το Κολικόντασι*, *όπ.π.*, σ. 384.

⁵² Επ. Αυγουστίνου Καντιώτη, Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός, Έκδοσις ΙΑ΄, έκδ. «Σταυρός», Αθήναι 1998, σσ. 77-78.

⁵³ Απ. Βακαλόπουλου, *όπ.π.*, σ. 347. Βλ. και Τάσου Δαρβέση, *όπ.π.*, σ. 50.

⁵⁴ Ηλία Μογλενίδη, «Η Ανατροφή των παιδιών κατά τον Άγιο Κοσμά τον Αιτωλό», *Περιοδικό Ιεράς Μητροπόλεως Φλωρίνης, Πρεσπών & Εορδαίας «Σαλπιγέ Ορθοδοξίας»*, έτος 11, τεύχ. 65 -66 , Σεπτέμβριος-Οκτώβριος 2011, σσ. 48-51.

⁵⁵ Εμμ. Κουτσιαύτη, *Κοσμάς ο Αιτωλός ο Άγιος των σκλάβων*, Κατάθεση τιμής στον Μητροπολίτη Σισανίου και Σιατίστης κ. Αντόνιο, έκδ. Ιεράς Μητροπόλεως Σισανίου και Σιατίστης, Σιάτιστα 2004, σ. 424.

⁵⁶ *Περιοδικό Ιεράς Μητροπόλεως «Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός»*, τεύχ. 24, Δεκέμβριος 2013, σ. 46.

τα χωριά της περιοχής που βρίσκονταν γύρω από την Χελιδόνα. Οι λατρευτικές εκδηλώσεις, ξεκινούσαν, με την Ακολουθία του Αγίου και την Λιτάνευση της θαυματουργού του εικόνας και κορυφώνονταν με την πανηγυρική τράπεζα (φαγητό) όπου ευλογούνταν από την τοπική Εκκλησία, μαγειρευόταν και μοιράζονταν στους παρευρισκόμενους.

Πανήγυρη σημαίνει Σύναξη. Ευκαιρία, για όλους τους ανθρώπους από εγγύς και από μακράν, να έρχονται σε επαφή και να δημιουργούν στενές διαπροσωπικές σχέσεις. Είναι ένα κάλεσμα μέσω της αγάπης μεταξύ του Χριστού με τον κάθε πιστό. Στην Εκκλησία, γίνονται πράξη οι διαπροσωπικές σχέσεις στο πρότυπο της Αγίας Τριάδος. Με τις διάφορες ευκαιρίες που μας προσφέρουν οι Συνάξεις, θα δημιουργούμε, πολιτισμό και παράδοση. Θα αναζωπυρώνουμε και θα επανατοποθετούμε στην περιοχή της Θράκης, την τιμή και την αγάπη προς τον άγιο Κοσμά τον Αιτωλό. Έτσι, θα υπάρχει έντονο το ορθόδοξο φρόνημα και τα τέκνα του Θεού, να ξανασιμίσουν κάτω από την σκέπη της μητέρας Εκκλησίας.

Έχουν περάσει 300 χρόνια από το μαρτύριο του αγίου και παρατηρούμε, ότι οι θέσεις και τα μηνύματά του, παραμένουν διαχρονικά ακόμη και σήμερα. Ακόμη και σήμερα, το ζητούμενο είναι η κοινωνική δικαιοσύνη, η ισότητα και ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η ελεύθερη πρόσβαση στη μόρφωση και ένα σωρό άλλες αρχές και αξίες, για τις οποίες μόχθησε ο Κοσμάς ο Αιτωλός.

Σήμερα, όμως, κατανοούμε όλοι μας πόσο σημαντικές θα ήταν για την εποχή μας προσωπικότητες σαν τον άγιο Κοσμά τον Αιτωλό, ο οποίος κήρυττε, πως: *«μόνο την Ψυχή σας και τον Χριστό, δεν θα τα δώσετε ποτέ και σε κανέναν»*. Δυστυχώς όμως, στερούμαστε προσωπικοτήτων που να διαθέτουν όραμα για το αύριο, να πιστεύουν σε αληθινά ιδανικά και να αψηφούν τον κίνδυνο και το κόστος για την υπεράσπισή τους. Γι' αυτό, θα ήταν χρήσιμο για όλους εμάς τους νεοέλληνες, – επ' ευκαιρία της μνήμης του Αγίου Κοσμά του Αιτωλού, - να διεισδύσουμε σε βάθος στο έργο και τα κηρύγματά του ώστε, να αντλήσουμε τα απαραίτητα διδάγματα και να παραδειγματιστούμε θετικά από το ιεραποστολικό του έργο.